

بسم الله الرحمن الرحيم

سوال و جواب

کاربرد هوش مصنوعی در حوزه تصویرسازی، نقاشی و ویدیوها

(ترجمه)

۱. سؤال اسلام ابو خلیل:

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته! شیخ گرامی و بزرگوار، الله سبحانه وتعالی شما را حفظ کند و اسلام را به دست‌های شما قائم و تحکیم بخشد، خواستم سوال مهمی را که امروزه برای بسیاری از مردم مطرح است، درباره هوش مصنوعی مطرح کنم، امیدوارم که آن را در صفحه رسمی خود منتشر کنید. ان شاء الله جواب آن برای همگان سودمند باشد! امروز بسیاری از مردم از هوش مصنوعی برای ساخت تصاویر انسان‌ها یا حیوانات استفاده می‌کنند، به این صورت که فرد اطلاعات مشخصی را همراه با برخی معیارها به هوش مصنوعی وارد می‌کند و از آن می‌خواهد تصویری تولید کند. در نتیجه، تصاویر یا کلیپ‌های ویدیویی ایجاد می‌شود، چه به صورت کارتونی و انیمیشنی باشد و چه به شکل واقعی، هم‌چنین می‌توان تصویر شخصی واقعی را وارد کرد تا بر اساس آن پادکست یا برنامه‌ای ساخته شود، یا حتی می‌توان درخواست ایجاد تصویری از شخصی را داد که اصلاً وجود خارجی ندارد.

سؤال اول: آیا از نظر شرعی، استفاده از هوش مصنوعی برای ایجاد تصاویر انسان‌ها یا حیوانات جایز است؟ و نیز ساخت انیمیشن‌ها یا ویدیوها، چه برای اهداف دعوت دینی و چه به‌طور کلی چه حکمی دارد؟

سؤال دوم: اگر ایجاد تصاویر انسان‌ها با استفاده از هوش مصنوعی جایز باشد، آیا لازم است این تصاویر پایبند به ضوابط شرعی باشند؟ به عبارت دیگر، آیا لازم است تصویر زن با حجاب باشد یا نه؟ جزاکم الله خیراً بابت جواب‌های شما! اسلام ابو خلیل

۲. سؤال رائد الهرش (ابو معاذ):

السلام علیکم ورحمة الله و برکاته! امروزه با استفاده از هوش مصنوعی می‌توان متن را به تصویر تبدیل کرد و نیز می‌توان ویژگی‌ها یا نوع تصویر را تغییر داد یا آن را به حالت متحرک درآورد؛ هم‌چنین می‌توان بر اساس ورودی متنی ویدیوهای تولید کرد، آیا این تغییر در تصویر (مانند تبدیل آن به حالت کارتونی یا انیمه) «نقاشی با دست» به‌شمار می‌آید یا چیز دیگری است؟ یا این‌که «تولید خودکار» است که بر الگوریتم‌ها تکیه دارد و نه بر یک فعل مستقیم انسانی؟

جواب:

وعلیکم السلام ورحمة الله و برکاته!

سوالات هردوی شما با هم نزدیک و هم‌موضوع است و جواب هر دو چنین است:

اولاً: برنامه‌های هوش مصنوعی دریچه‌ای بسیار گسترده و بزرگ است که به‌روی بشریت گشوده شده و هوش مصنوعی خود گواهی روشن بر عظمت خالق متعال است که فرمود:

﴿عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ [علق: 5]

ترجمه: (الله سبحانه وتعالی) به انسان آنچه را نمی‌دانست، آموخت.

بدین‌گونه انسان توانسته است ماشین‌ها، محاسبات، الگوریتم‌ها و برنامه‌های کمپیوتر را در خدمت بگیرد تا کارها و مأموریت‌هایی را انجام دهد که تحقق آن‌ها با توان فردی و تلاش صرف انسانی دشوار یا حتی ناممکن است. هوش مصنوعی جهشی بزرگ در عرصه علم و کاربرد به‌شمار

می‌رود و قادر است دگرگونی‌های عظیمی در ابزارها، روش‌ها، شیوه زندگی مردم و روند پیشرفت تمدنی ایجاد کند و آثار آن در ابعاد مختلف زندگی بشر آشکار گردد و ...

ثانیاً: هوش مصنوعی به یک حوزه یا باب خاص محدود نمی‌شود، بلکه به اندازه تنوع عرصه‌های علم، دانش و کاربرد، دارای استفاده‌های گوناگون است، از آن می‌توان به صورت مؤثر در بخش صحت و درمان و شفاخانه‌ها، در علوم و اختراعات، در آموزش و پرورش، در حوزه نظامی و جنگ‌ها، در هنرهای گوناگون و نیز در بسیاری از عرصه‌های دیگر بهره گرفت.

هوش مصنوعی، همانند دیگر علوم و اختراعات بشری، می‌تواند در راه خیر یا شر به کار رود؛ و این بستگی به انتخاب انسان در شیوه استفاده از آن دارد می‌توان آن را در خدمت خیر بشریت و سود انسان‌ها قرار داد تا منافع بزرگی برای مردم به همراه آورد و نیز می‌توان آن را در مسیر شر، فساد، ستم بر مردم، تجاوز به حقوق آنان و خوردن اموال‌شان به ناحق به کار گرفت و ...

ثالثاً: سوالی که اکنون در صدد جواب‌گویی به آن هستیم، کاربرد برنامه‌های هوش مصنوعی در عرصه تصویرسازی، نقاشی، ویدیوها، روایات‌ها و امثال این امور است، برای جواب به این سوال، نکات زیر را بررسی می‌کنیم:

۱. تصویر در لغت، به معنای پدید آوردن تصویری از یک مخلوق است که شبیه آفرینش و هیئت او باشد؛ یعنی ایجاد نمونه و همانندی از او. هرچه این تصویر به مخلوق نزدیک‌تر باشد، میزان خلاقیت و قدرت آن بیشتر و برجسته‌تر خواهد بود. به بیان دیگر، تصویرسازی یک چیز یعنی ایجاد شبیه و مانند آن و از همین جا معنای «تصویرگران همانندکننده» واضح می‌شود.

اما انتقالِ عینِ خودِ شیء با هر وسیله‌ای، داخل در مفهوم لغوی «تصویرسازی» نمی‌گردد. تصویرسازیِ حرام، تصویرسازیِ موجودات دارای روح است و حقیقت آن عبارت است از کشیدن چیزی که شبیه آن موجود باشد، خواه با دست انجام شود، خواه با کمره (دوربین) یا با هر وسیله دیگری، چه در زمین و چه در هوا و این با «نقلِ خودِ شیء» به هر وسیله‌ای، تفاوت دارد.

۲. این‌که تصویرسازیِ حرام، مخصوص موجوداتِ دارای روح است، بر ادله زیر استوار است:

(الف) صحیح بخاری: ... از سعید بن ابی‌الحسن روایت شده است که گفت: نزد ابن عباس رضی‌الله‌عنهما بودم که مردی نزد او آمد و گفت: ای اباعباس! من مردی هستم که معاشم از کارِ دستم تأمین می‌شود و این تصویرها را می‌سازم. ابن عباس گفت: جز آنچه از رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلم شنیده‌ام، چیزی به تو نمی‌گویم، از ایشان شنیدم که فرمودند:

«مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فَإِنَّ اللَّهَ مُعَذِّبُهُ حَتَّى يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ فِيهَا أَبَدًا»

ترجمه: هر کس تصویری بسازد، الله (سبحانه و تعالی) او را عذاب می‌کند تا زمانی که در آن روح بدمد، در حالی که هرگز قادر به دمیدن روح در آن نخواهد بود.

آن مرد به شدت دچار اضطراب شد و رنگ چهره‌اش زرد گردید. ابن عباس گفت: وای بر تو! اگر ناچار از تصویرسازی هستی، درختان و هر چیزی را که روح ندارد، تصویر کن.

(ب) صحیح بخاری: ... از عبیدالله، از نافع روایت شده که عبدالله بن عمر رضی‌الله‌عنهما خبر داد که رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلم فرمودند:

«إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. يُقَالُ لَهُمْ أَخْيُوا مَا خَلَقْتُمْ»

ترجمه: کسانی که این تصاویر را می‌سازند، در روز قیامت عذاب می‌شوند و به آنان گفته می‌شود: آنچه را آفریده‌اید، زنده کنید.

(ج) صحیح مسلم: ... از نافع، از قاسم بن محمد، از عایشه رضی‌الله‌عنها روایت شده که گفت: بالشی خریدم که روی آن تصاویر بود، هنگامی که رسول‌الله صلی‌الله‌علیه وسلم آن را دیدند، کنار در ایستادند و داخل نشدند و نارضایتی در چهره ایشان نمایان شد، گفتم: ای رسول‌الله! به الله

و رسولش توبه می‌کنم، گناه من چه بوده است؟ رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «مَا بَالُ هَذِهِ النُّمْرِقَةِ؟» گفتیم: آن را برای شما خریدم تا بر آن بنشینید یا به آن تکیه دهید؛ پس رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يُعَذَّبُونَ، وَيُقَالُ لَهُمْ أَخْيُوا مَا خَلَقْتُمْ»

ترجمه: همانا صاحبان این تصاویر عذاب داده می‌شوند و به آنان گفته می‌شود: آنچه را آفریده‌اید، زنده کنید.

(د) این معنا را تأکید می‌کند که تصویرسازی غیر ذوات ارواح (مانند درخت و امثال آن) مباح دانسته شده است؛ چنان‌که در شخصیه ۲ باب تصویرسازی آمده است: «مباح بودن تصویرسازی چیزهایی که روح ندارند، مانند درخت و امثال آن، به صراحت در احادیث وارد شده است. در حدیث ابوهریره آمده است:

«فَمُرُّرَأْسِ التَّمْثَالِ يُقْطَعُ فَيَصْبِرُ كَهَيْئَةِ الشَّجَرَةِ» (این حدیث را احمد، ترمذی و ابوداود روایت کرده‌اند)

ترجمه: دستور بده سر مجسمه را ببرند، تا به شکل شبیه درخت درآید.

این بدان معناست که تندیس درخت اشکالی ندارد.

در حدیث ابن عباس آمده است که گفت: شنیدم رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ، يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»

ترجمه: هر تصویرگری در آتش است و به ازای هر تصویری که ساخته است برای او جانی قرار داده می‌شود تا در دوزخ عذابش دهد.

سپس فرمودند:

«فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَاصْنَعْ الشَّجَرَ وَمَا لَا نَفْسَ لَهُ» (این حدیث را مسلم روایت کرده است)

ترجمه: اگر چاره جز ساختن تصویر نداری پس تصویر درخت و چیزی بساز که روح ندارد. پایان نقل

بنابراین، تحریم مذکور در نصوص پیشین، مقید به «ذی‌روح» است و اختصاص به آن دارد، نه این‌که عام باشد؛ و این تنقید با عبارات روشنی چون: «حَتَّى يَنْفَخَ فِيهَا الرُّوحَ» و «أَخْيُوا مَا خَلَقْتُمْ» و نیز با استثنای درخت و امثال آن ثابت می‌شود. پس تصویر حرام، همان تصویری است که مربوط به موجود دارای روح باشد. بر این اساس، نصوص مطلق یا عام دیگر، مطابق قواعد اصول فقه، بر نصوص مقید و خاص حمل می‌شوند؛ یعنی بر تصویر ذوات ارواح، از جمله این احادیث: حدیث ابن عمر که رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «نَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» و حدیث ابن عباس که گفت: شنیدم رسول‌الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: «كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ» و احادیث مشابه آن‌ها.

۳. اما این‌که حقیقت تصویرسازی همان «همانندسازی و شبیه‌سازی مخلوق دارای روح» است، نه «نقل خود ذات آن»، بر ادله زیر استوار است:

(الف) در کتاب عمدة القاری، شرح صحیح بخاری، ذیل حدیث عایشه ام المؤمنین رضی الله عنها آمده است که گفت: رسول‌الله صلی الله علیه وسلم از سفر آمدند و من با پرده‌ای نازک، طاقچه‌ای از خانه‌ام را پوشانده بودم که بر آن، نقش‌هایی (تمائیل) وجود داشت، هنگامی که رسول‌الله صلی الله علیه وسلم آن را دیدند، آن پرده را پاره کردند و فرمودند:

«أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهَوْنَ بِخَلْقِ اللَّهِ»

ترجمه: در روز قیامت، سخت‌ترین عذاب برای مردم داده می‌شود که مشابه به خلقت الله (سبحانه و تعالی) می‌سازند.

در توضیح عبارت (هَتَكَةً) آمده است: یعنی آن را برید و برکند و در توضیح عبارت (يُضَاهَوْنَ) آمده است: یعنی آنچه را می‌سازند، شبیه آفرینش الله می‌گردانند.

ب) در کتاب فتح الباری ابن حجر، ذیل همین حدیث آمده است: «أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهَوْنَ بِخَلْقِ اللَّهِ» یعنی کسانی که ساخته‌های خود را به آفرینشِ الله شبیه می‌سازند. در روایتِ زهری از قاسم نزد مسلم چنین آمده است:

«الَّذِينَ يُشَبِّهُونَ بِخَلْقِ اللَّهِ»

ترجمه: کسانی که (ساخته‌های خویش را) به آفرینشِ الله همانند می‌کنند.

بر این اساس، تصویرِ حرام آن تصویری است که مربوط به موجودِ دارای روح بوده و متضمن همانندسازی با آفرینشِ الله سبحانه و تعالی باشد؛ یعنی تصویرِ ممنوع، تصویری است که به آفرینشِ الله سبحانه و تعالی شباهت داده شود و هرچه این شباهت به خلقتِ واقعی نزدیک‌تر باشد، میزان «ابداع» در آن تصویر بیشتر تلقی می‌گردد.

از همین رو، در احادیث دیگر، کسانی که با آفرینشِ الله سبحانه و تعالی مضاهاه و همانندسازی می‌کنند، با عنوان «المصوِّرون» (تصویرگران) نام برده شده‌اند:

از ابن مسعود رضی الله عنه روایت است که گفت: شنیدم رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ» (متفق علیه)

ترجمه: بی‌تردید، سخت‌ترین مردم از نظر عذاب در روز قیامت، تصویرگران‌اند.

در سنن نسائی آمده است: از مسلم بن صبیح، از مسروق، از عبدالله روایت شده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ»

ترجمه: همانا از سخت‌ترین مردم از نظر عذاب در روز قیامت، تصویرگران‌اند.

احمد گفته است: «المصوِّرين».

و در پاسخ به سؤالی از امیر مؤسس رحمه‌الله به تاریخ 23/3/1969 چنین آمده است: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:

«يَا عَائِشَةُ، أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهَوْنَ بِخَلْقِ اللَّهِ»

ترجمه: ای عایشه! سخت‌ترین مردم از نظر عذاب نزد الله در روز قیامت، کسانی‌اند که آفرینشِ الله را همانندسازی می‌کنند.

یعنی: همان کسانی که تصویرسازی می‌کنند. با آن‌که «مضاهاه و همانندسازی» به‌تنهایی علتِ تحریم نیست و به همین دلیل تصویرسازی درخت و دیگر چیزهایی که روح ندارند؛ چنان‌که گذشت مباح است؛ اما مضاهاه و تشبیه، وصفِ تصویرِ حرام مربوط به موجودِ دارای روح است و این مسئله در دایره تحقیقِ مناط قرار می‌گیرد، پس اگر تصویر، به آفرینشِ الله سبحانه و تعالی شبیه‌سازی شود، حرام است و اگر تصویر، صرفاً نقلِ خود مخلوق باشد، حرام نخواهد بود؛ زیرا تصویرسازی مخلوق، ایجادِ نمونه و شکلی شبیه اوست، نه انتقالِ ذاتِ خود او و «نقلِ ذات» چنین تعریف می‌شود:

«این کار، تصویرسازیِ شخص نیست؛ به این معنا که نمونه‌ای از او گرفته شود، بلکه خود ذاتِ شخص و خود عینِ شیء است که عیناً نقش می‌بندد» بر این اساس، حدیثِ نهی از تصویرسازی شامل آن نمی‌شود و بر آن منطبق نیست؛ زیرا این بحث از باب تحقیقِ مناط است، نه از باب جست‌وجوی دلیل؛ بدین معنا که ابتدا باید واقعیتِ آن چیزی که قرار است حکم بر آن تطبیق شود، شناخته گردد که چیست، سپس حکم بر آن تطبیق داده شود.

همین معنا در جواب سؤال مورخ 23/3/1969 نیز تصریح شده است.

رابعاً: بر اساس آنچه در فوق بیان شد، جواب سوالات به شرح زیر است:

۱. ما احکام نقاشی، مجسمه‌سازی (تمائیل) و تصویربرداری فوتوگرافی را در کتاب‌های خود؛ به‌ویژه در کتاب الشخصية الإسلامية، جلد دوم و نیز در جواب‌هایی که پیش‌تر منتشر کرده‌ایم، به‌تفصیل بیان کرده‌ایم؛ از جمله در جواب سوالی به تاریخ 19/03/2017 که در آن، جزئیات فراوان و ادله متعدد آمده است.

در آن جا روشن ساخته‌ایم که نقاشی با دست از ذوات ارواح و نیز ساختن مجسمه‌های آنان (به استثنای اسباب‌بازی‌های کودکان)، مادامی که با تلاش مستقیم انسانی انجام گیرد، از نظر شرعی حرام است؛ زیرا نوعی همانندسازی با آفرینش به‌شمار می‌رود، برای دیدن دلائل تفصیلی، می‌توان به همان جواب مراجعه کرد.

۲. پس از پدید آمدن کمپیوتر، امکان نقاشی و تصویرسازی ذوات ارواح با استفاده از برنامه‌های گرافیکی و از طریق به‌کارگیری ماوس فراهم شد. این امر، جهشی ویژه در عرصه نقاشی و تصویرسازی به‌وجود آورد؛ زیرا تصویرگر با تکیه بر توانمندی‌های نرم‌افزاری، اقدام به تولید نقاشی‌ها و تصاویر می‌کند. با این همه، اصل نقاشی هم‌چنان مبتنی بر تلاش انسانی و همراه با همانندسازی خلقت است و هرچه شباهت به مخلوق بیشتر باشد، «ابداع» در تصویر قوی‌تر تلقی می‌گردد.

۳. اما تصویربرداری فوتوگرافی (عکاسی) مباح است و حرام نیست؛ زیرا نقل خود ذات شیء است، نه همانندسازی و تشبیه آن که به دلائل این حکم ذیلاً اشاره می‌کنیم:

الف) در جواب سوالی که به تاریخ 23/3/1969 نشر شده است چنین وارده شده است: «اما تصویر فوتوگرافی، همانند آینه است؛ همان‌گونه که ذات شیء در آینه منعکس می‌شود، در دستگاه عکاسی نیز خود ذات شیء نقش می‌بندد، آنچه دستگاه عکاسی پدید می‌آورد، افزون بر این که نه طراحی است و نه شکل‌دهی، تصویرسازی شخص هم نیست؛ نه به این معنا که نمونه‌ای از او ساخته شود، بلکه خود ذات شخص و خود عین شیء است که عیناً نقش می‌پذیرد. بر این اساس، حدیثی از تصویرسازی شامل آن نمی‌شود و بر آن منطبق نیست؛ زیرا این بحث از باب تحقیق مناط است، نه از باب جست‌وجوی دلیل؛ بدین معنا که نخست واقعیت چیزی که قرار است حکم بر آن داده شود، شناخته می‌شود که چیست، سپس حکم بر آن تطبیق می‌گردد. واقعیت این امر در این جا آن است که عکاسی، انطباق یا انعکاس است، نه طراحی و نه شکل‌دهی. از این رو، حکم تصویرسازی بر آن جاری نمی‌شود و از دایره آن خارج است و در حکم انعکاس آینه یا داخل در عمومات اباحه قرار می‌گیرد. بنابراین، تصویربرداری با دستگاه عکاسی حرام نیست. 5 محرم ۱۳۸۹ هـ. ۲۳ مارس ۱۹۶۹»

ب) در جواب سوالی که به تاریخ 22/01/1971 نشر نمودیم چنین بیان شده است: «تصویرسازی عبارت است از نقش‌زدن، نقاشی‌کردن و هر آنچه انسان مستقیماً و با اقدام خود انجام می‌دهد و داخل در مفهوم تصویرسازی است. الله سبحانه و تعالی بر مسلمان حرام کرده است که مستقیماً به رسم هر موجود دارای روح پردازد؛ خواه این رسم بر کاغذ باشد، یا بر لباس، یا بر دیوار و یا غیر آن و نیز بر مسلمان حرام کرده است که مستقیماً به نقش‌زدن هر موجود دارای روح اقدام کند؛ خواه این نقش بر سنگ باشد، یا بر ظروف و یا غیر آن. هم‌چنین بر مسلمان هر آنچه شبیه نقاشی یا نقش‌زدن موجود دارای روح باشد، حرام شده است؛ خواه بر چرم انجام شود، یا بر دیوار با گچ، یا به‌صورت مجسمه‌سازی، یا بر لباس با رنگ‌آمیزی و یا به هر شکل دیگر.

بنابراین، بر مسلمان هر آنچه از نظر لغوی داخل در عنوان «تصویرسازی» می‌شود، از قبیل مجسمه‌سازی، نقاشی، نقش‌زدن، ساخت کلیشه و مانند آن حرام است؛ اما آنچه از نظر لغوی تصویرسازی به‌شمار نمی‌آید، حرام نیست. از همین رو عکاسی فوتوگرافی حرام نیست و نیز تصویربرداری ماهواره‌ای و غیر آن حرام نمی‌باشد. 22/01/1971»

۴. اما تولید تصاویر، نقاشی‌ها یا ویدیوهای مربوط به ذوات ارواح با استفاده از هوش مصنوعی، واقعیتش به شکل زیر است:

الف) شخص، متنی را در برنامه هوش مصنوعی وارد می‌کند و از طریق آن متن، درخواست تولید تصویر موجود دارای روح می‌نماید؛ برای مثال می‌نویسد: «تصویر رئیس فلان دولت با لباس ورزشی» در نتیجه، برنامه هوش مصنوعی تصویری از آن رئیس با لباس ورزشی تولید می‌کند؛ خواه این تصویر به‌شکل عکس فوتوگرافی نما باشد یا به‌صورت نقاشی و رسم و مانند آن.

همین حکم درباره تولید ویدیوها نیز صادق است؛ به گونه ای که شخص می تواند از برنامه مخصوص بخواند ویدیویی با مشخصات معین تولید کند؛ مثلاً برنامه هوش مصنوعی ویدیویی از خطبه جمعه خطیب معین تولید کند. در این حالت، برنامه با استفاده از اطلاعاتی که در اختیار دارد، ویدیویی از آن خطیب می سازد که گویی خطبه جمعه را مطابق خواست داده شده ایراد می کند... و به همین ترتیب.

ب) بنا بر آنچه در بند (۱ و ۳) بیان شد: اگر تصویر، نقل خود ذات شیء باشد، مانند تصویر فوتوگرافی که در همان مکان و زمان گرفته می شود اشکالی ندارد؛ اما اگر تصویر از باب تشبیه و همانندسازی خلقت شیء باشد مانند نقاشی دستی یا تصویرسازی با کامپیوتر جایز نیست؛ زیرا عنوان تصویرسازی بر آن صدق می کند، یعنی داخل در مصداق «يُضَاهَوْنَ خَلْقَ اللَّهِ» می گردد، سپس اگر به این تصویر، امور غیر واقعی افزوده شود، یعنی اموری که مطابق واقع خارجی نیست، مانند این که در ویژگی های چهره شخص تغییر ایجاد شود، یا نوع لباس او دگرگون گردد، یا او را در حال ایراد خطبه جمعه نشان دهند؛ در حالی که در آن زمان وجود خارجی ندارد، یا تصویر انسانی که فوت کرده است ساخته شود و مانند این ها؛ در چنین حالتی، افزون بر حرمت تصویرسازی، نصوص تحریم فریب، دروغ گویی و وارد ساختن ضرر نیز بر آن منطبق می گردد؛ زیرا این کارها از باب دست کاری و تحریف تصاویر برخلاف حقیقت صورت می گیرد.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«الْخَدِيعَةُ فِي النَّارِ، وَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زَدٌّ» (بخاری آن را روایت کرده است)

ترجمه: فریب کاری در آتش است و هر کس عملی انجام دهد که مطابق دستور ما نباشد، آن عمل مردود است.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ» (احمد، ابن ماجه و حاکم در مستدرک روایت کرده اند)

ترجمه: نه زیان رساندن جایز است و نه زیان متقابل.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است:

«وَإِنَّ الْكُذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ» و مسلم آن را با این تعبیر روایت کرده است.

ترجمه: همانا دروغ به فجور می کشاند، و فجور به آتش می انجامد...

«وَإِنَّا كُذِّبَ، فَإِنَّ الْكُذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ»

ترجمه: از دروغ پرهیزید؛ زیرا دروغ به فجور می کشاند و فجور به آتش می برد.

بنابراین، هر نوع تصویرسازی ای که حقیقت شیء را دگرگون سازد و آن را برخلاف واقع خود نشان دهد، دروغ و فریب است و صحیح و جایز نمی باشد. هم چنین وارد ساختن زیان به شخص محترم و مصون از طریق تصویرسازی تحریف شده و خلاف واقع، نه درست است و نه جایز و ادله پیش گفته بر این حکم دلالت دارد. در نتیجه، کسی که از برنامه های هوش مصنوعی برای تولید چنین تصاویر و ویدیوهای استفاده می کند، مرتکب گناه می شود و گناه، شدیدتر و سنگین تر می گردد اگر آن تصاویر یا ویدیوها از این نوع باشند:

تولید تصاویر یا ویدیوها از انبیاء و رسولان علیهم السلام، یا ساخت ویدیوهای که آنان را مجسم ساخته و سخن گفتن را به زبان آنان نسبت دهد حرام است؛ زیرا رسولان دارای حرمت ویژه اند. الله سبحانه و تعالی آنان را به نبوت و رسالت برگزیده است و این امتیازی خاص آنان است، نه دیگر انسان ها. پس تولید تصویر یا ویدیو از نبی و یا رسولی که وحی بر او نازل شده، تعدی به مقام رسالت، نادیده گرفتن حق نبوت و کم ارزش شمردن جایگاه رسالت است و این، ستم بزرگی در حق رسالت و رسول به شمار می رود.

تولید تصویر یا ویدیویی که در آن ترویج افکار کفرآمیز، یا اشاعة فسق و فجور، یا هتک آبروها، یا تبلیغ هر آنچه از گفتار و کردار حرام است، صورت گیرد نیز حرام است.

همین نظری است که من در این مسئله ترجیح می‌دهم و الله سبحانه و تعالی دانایتر و باحکمت‌تر است.

برادران عطا بن خلیل ابوالرشته

۱۸ جمادی الآخرة ۱۴۴۷ هـ.ق.

9 اکتبر 2025 م.

مترجم: مصطفی اسلام